

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

УДК 336.221

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/33.11>

Гуцул А.С.

аспірант кафедри фінансів

Одеський національний економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1323-2428>

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРИБУТКУ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ

Стаття присвячена комплексному аналізу поняття прибутку як об'єкта оподаткування, у статті розглянуто поняття прибутку як об'єкта оподаткування, проаналізовано основні методи його розрахунку та особливості застосування в сучасних умовах. Висвітлено проблеми визначення прибутку для податкових цілей, включаючи питання подвійного оподаткування та трансфертного ціноутворення. Проведено огляд різних наукових рекомендацій щодо вдосконалення національної податкової системи з метою підвищення ефективності оподаткування та мінімізації податкових ризиків. Особливу увагу приділено можливостям інтеграції міжнародного досвіду для уникнення спірних питань в сфері податкового адміністрування.

Ключові слова: прибуток, оподаткування, податкова база, трансфертне ціноутворення, подвійне оподаткування, податкова політика, методи розрахунку.

Постановка проблеми. Проблематика визначення прибутку як об'єкта оподаткування є однією з ключових у системі оподаткування як на рівні держави, так і на рівні підприємств. Від точності визначення та обґрунтованості методики розрахунку прибутку залежить справедливості податкових зобов'язань, наповнення державного бюджету та стимулювання економічної діяльності. Оскільки прибуток є основним об'єктом корпоративного податку, ефективне його адміністрування впливає на фінансові рішення підприємств та формує основу для планування податкової політики. Водночас відсутність єдиного підходу до визначення прибутку, розбіжності у методах його розрахунку та численні виключення у законодавстві створюють труднощі для гармонізації податкової системи як на національному, так і на міжнародному рівні. Це зумовлює необхідність глибокого наукового дослідження поняття прибутку як об'єкта оподаткування, визначення його складових та уточнення методик його розрахунку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі існує багато досліджень, присвячених розгляду проблематики прибутку як об'єкта оподаткування. Зокрема, у роботах Окренець В. та Подолянчук О. підкреслено важливість узгодження бухгалтерських і податкових підходів до визначення прибутку, що впливає на об'єкт оподаткування та фінансове планування підприємств [1; 2]. У роботах Левченко О., Новосьолової О., Мулик Т. та Стебловського А. особливий акцент робиться на різниці між обліковим та податковим прибутком, а також на необхідності оптимізації податкових витрат для підвищення рентабельності та конкурентоспроможності [3; 4].

Законодавча база, представлена Податковим кодексом України та національними стандартами обліку, регламентує ключові принципи визначення та коригування прибутку як об'єкта оподаткування [6; 8; 9]. Водночас дослідження Вовка та ін. наголошують на необхідності вдосконалення механізмів адміністрування податку на прибуток для стимулювання розвитку бізнесу й зменшення податкових ризиків [5]. Однак, хоча автори приділяють значну увагу теоретичним аспектам, відсутнє чітке визначення прибутку як об'єкта оподаткування у контексті сучасних змін податкового законодавства та інтеграційних процесів.

Виділені невирішені аспекти:

- проблема визначення прибутку в умовах зміни законодавства;
- врахування транснаціональних операцій при розрахунку прибутку;
- проблема подвійного оподаткування прибутку.

Метою статті є уточнення поняття прибутку як об'єкта оподаткування, аналіз існуючих методів його розрахунку та визначення оптимального підходу, що враховує особливості сучасної податкової системи та інтеграційні процеси. Завданням є обґрунтування наукової основи для гармонізації методик розрахунку прибутку та зменшення ризиків податкових маніпуляцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення прибутку як об'єкта оподаткування є важливим завданням для формування податкової політики та планування діяльності підприємств. Проте, поняття прибутку в економічній та податковій теоріях може трактуватися по-різному залежно від мети дослідження,

галузевих особливостей та законодавчої бази. Розглянемо різні підходи до визначення прибутку, представлені в сучасних наукових джерелах, та запропонуємо власне тлумачення цієї категорії.

На думку В. Окренця, прибуток слід розглядати як комплексний показник, що включає в себе сукупність фінансових результатів, отриманих підприємством у процесі господарської діяльності. Він зазначає, що прибуток має не лише економічне, але й обліково-інформаційне значення, оскільки від його розрахунку залежить адекватність управлінських рішень та якість звітності. Окренець В. підкреслює, що прибуток як об'єкт оподаткування варто розглядати через призму національних стандартів обліку та специфіки формування податкової бази [1, с. 66]. Його трактування орієнтоване на забезпечення інформаційної прозорості та регулювання податкових зобов'язань.

О. Подолянчук акцентує увагу на бухгалтерському аспекті прибутку, підкреслюючи необхідність чіткого розмежування між бухгалтерським та податковим прибутком. Авторка вважає, що прибуток підприємства – це різниця між загальним доходом та витратами на виробництво і реалізацію продукції, однак зауважує, що з метою оподаткування слід враховувати коригування на постійні та тимчасові податкові різниці [2, с. 138]. Її підхід спрямований на вдосконалення методів обліку з метою мінімізації податкових ризиків.

Левченко О. та Новосьолова О. визначають прибуток як одну з ключових економічних категорій, що характеризує ефективність діяльності підприємства. Вони підкреслюють, що прибуток має дві функції: економічну, яка відображає результативність господарської діяльності, та фіскальну, що забезпечує базу для податкових надходжень. Автори також акцентують увагу на ролі прибутку у забезпеченні фінансової стійкості та розвитку підприємств [3, с. 27]. Таким чином, прибуток розглядається не лише як показник економічного успіху, але і як регулятор податкового навантаження.

Мулик Т. та Стебловський А. розглядають прибуток як фінансовий результат, що відображається у звітності підприємства. Вони виділяють два аспекти прибутку: обліковий та податковий. Перший визначається відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, другий – відповідно до податкового законодавства. Це створює підґрунтя для податкового планування, однак викликає певні труднощі при трансформації фінансової звітності для цілей оподаткування [4, с. 88]. Автори наголошують на необхідності розробки єдиних підходів до обліку прибутку для зменшення розбіжностей між обліковими та податковими показниками.

На думку О. Вовка та співавторів, прибуток є визначальним показником розвитку підприємства, що характеризує його рентабельність. Вони вважають, що для ефективного управління підприємством слід враховувати не лише суму прибутку, але і його структуру, зокрема, валовий, операційний та чистий прибуток. Це дозволяє аналізувати фінансовий стан підприємства та приймати оптимальні управлінські рішення [5, с. 40]. Вовк О. та інші автори підкреслюють важливість детального розрахунку прибутку, оскільки він впливає на стратегію розвитку підприємства та визначає його податкове навантаження.

Центральне міжрегіональне управління ДПС, у своїх рекомендаціях, зазначає, що прибуток підприємства як об'єкт оподаткування визначається відповідно до податкового кодексу України. Зокрема, прибуток для оподаткування обчислюється як скоригований фінансовий результат до оподаткування, що враховує всі доходи та витрати підприємства за певний період. ДПС також наголошує на необхідності дотримання принципу справедливості при розрахунку прибутку для уникнення подвійного оподаткування [6].

Майборода О., Сукрушева Г. та Куліш С. розглядають прибуток як синтетичну категорію, що об'єднує різні аспекти фінансової діяльності підприємства. Вони визначають прибуток як показник, що формується на основі балансових даних та враховує амортизаційні відрахування, податкові зобов'язання та інші коригування [7, с. 311]. Автори вважають, що такий підхід дозволяє комплексно оцінити ефективність діяльності підприємства та забезпечити прозорість податкової звітності.

Законодавчі акти, такі як Податковий кодекс України, чітко регламентують порядок розрахунку прибутку для податкових цілей. Відповідно до норм кодексу, прибуток визначається як фінансовий результат, що коригується на податкові різниці, встановлені законом [9]. Такий підхід дозволяє врахувати специфіку діяльності підприємства та забезпечити відповідність національним податковим стандартам.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 визначає прибуток як частину фінансових результатів, що включає різницю між доходами та витратами підприємства. Відповідно до цього стандарту, прибуток враховує амортизаційні відрахування та податкові зобов'язання, що відображаються у фінансовій звітності [10].

На основі аналізу наведених підходів, можна зробити висновок, що прибуток як об'єкт оподаткування слід розглядати не лише як фінансовий результат діяльності підприємства, але і як показник, що враховує специфіку податкового законодавства та облікових стандартів. Прибуток як об'єкт оподаткування – це сукупність фінансових результатів, отриманих підприємством, скоригованих на податкові різниці, що забезпечує баланс між економічною доцільністю та справедливістю оподаткування.

Поняття прибутку є надзвичайно багатограним і потребує комплексного підходу до його визначення, особливо у контексті оподаткування. З одного боку, прибуток відображає кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства та його здатність генерувати економічну вигоду. З іншого боку, для цілей оподаткування прибуток виступає інструментом фіскальної політики держави, що безпосередньо впливає на формування державного бюджету та перерозподіл доходів у суспільстві.

Сучасна практика демонструє суттєві відмінності між обліковим та податковим прибутком, що часто створює непорозуміння і складнощі для підприємств. Традиційні підходи до розрахунку прибутку не завжди враховують специфіку галузей, міжнародні стандарти та особливості функціонування сучасного бізнесу. Це стає джерелом ризиків, зокрема подвій-

ного оподаткування, трансфертного ціноутворення та маніпулювання прибутком для зменшення податкового навантаження.

На нашу думку, ефективне визначення прибутку як об'єкта оподаткування повинне базуватися на комплексному підході, що враховує економічну сутність господарських операцій, а не лише формальні критерії. Це дозволить уникнути ситуацій, коли через податкові коригування підприємство фактично отримує збиток, але, з точки зору податкової звітності, демонструє значний прибуток. Тому оптимальним рішенням було б розроблення єдиних стандартів, що гармонізували б бухгалтерський і податковий облік, враховуючи національні та міжнародні аспекти.

Узгодження цих підходів сприятиме створенню прозорішої податкової системи, яка б забезпечувала як справедливе оподаткування для підприємств, так і стабільні надходження до бюджету. Водночас важливо пам'ятати про необхідність підтримки динамічного розвитку бізнесу, зокрема шляхом надання податкових стимулів для інновацій та інвестицій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у розробці єдиних методичних рекомендацій щодо узгодження визначення прибутку для різних цілей, аналізі впливу змін у законодавстві на податкове навантаження підприємств та вивченні міжнародного досвіду гармонізації податкових сис-

тем. Важливим є створення нормативної бази, яка враховуватиме особливості національної економіки та дозволить підвищити прозорість податкових відносин, знизивши податкові ризики для всіх учасників господарської діяльності.

Висновки. Дослідження поняття прибутку як об'єкта оподаткування свідчить про складність і багатогранність цієї економічної категорії, яка має вирішальне значення як для підприємств, так і для податкових органів. У науковій літературі представлено різноманітні трактування прибутку, що залежать від специфіки господарської діяльності, мети дослідження та нормативно-правових умов. Загальним для всіх дослідників є те, що прибуток визначають як результативний показник, який відображає фінансову ефективність діяльності підприємства, однак підходи до його розрахунку суттєво різняться залежно від контексту: облікового, економічного або фіскального.

Отже, для ефективного функціонування податкової системи та досягнення її основних завдань необхідно забезпечити комплексний підхід до визначення прибутку, який поєднує елементи бухгалтерського, економічного та податкового обліку. Запропоновані у статті підходи до вдосконалення визначення прибутку можуть слугувати основою для подальших досліджень та нормативно-правових змін, спрямованих на оптимізацію податкового середовища.

Список використаних джерел:

1. Окренець В. Тракткування прибутку в обліково-інформаційному забезпеченні підприємств. *Вісник економіки*. 2022. Т. 3. С. 65–77.
2. Подолянчук О. Особливості бухгалтерського обліку та оподаткування прибутку підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. Т. 1. С. 136–153.
3. Левченко О., Новосолова О. Податок на прибуток підприємств: економічна сутність та роль в економіці. Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні : Зб. матеріалів IV Всеукр. науково-практ. конф., м. Хмельницький-Херсон, 8 груд. 2024 р. Хмельницький-Херсон, 2023. С. 25–31.
4. Мулик Т., Стебловський А. Фінансові результати підприємства: сутність та особливості відображення у звітності. *Агросвіт*. 2024. № 5. С. 86–95.
5. Вовк О. та ін. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 37–44.
6. Визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств. Центральне міжрегіональне управління ДПС по роботі з великими платниками податків. URL: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-514792.html> (дата звернення: 05.10.2024).
7. Майборода О., Сукрушева Г., Куліш Є. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства». *Економіка і суспільство*. 2017. Т. 10. С. 310–313.
8. Розділ III. Податок на прибуток підприємств. URL: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/> (дата звернення: 05.10.2024).
9. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: станом на 1 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 05.10.2024).
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z036-13> (дата звернення: 05.10.2024).

References:

1. Okrenets V. (2022) Traktuvannia prybutku v oblikovo-informatsiinomu zabezpechenni pidprijemstv [Interpretation of profit in accounting and information support of enterprises]. *Bulletin of Economics*, no. 3, pp. 65–77.
2. Podolianchuk O. (2022) Osoblyvosti bukhgalterskoho obliku ta opodatkuvannia prybutku pidprijemstv [Features of accounting and taxation of enterprise profits]. *Economics, finance, management: topical issues of science and practice*. vol. 1, pp. 136–153.
3. Levchenko O., Novoselova O. (2023) Podatok na prybutok pidprijemstv: ekonomichna sutnist ta rol v ekonomitsi [Corporate income tax: economic essence and role in the economy]. *Proceeding of the Formation of the newest paradigm of public and private finance management in Ukraine: Collection of materials of the IV All-Ukrainian scientific and practical conference*, (Ukraine, Khmelnytsky-Kherson, December 8, 2024). Khmelnytsky-Kherson, pp. 25–31.
4. Mulyk T., Steblovskiy A. (2024) Finansovi rezultaty pidprijemstva: sutnist ta osoblyvosti vidobrazhennia u zvitnosti [Financial results of the enterprise: the essence and features of reflection in the reporting]. *Agrosvit*. no. 5, pp. 86–95.
5. Vovk O., Kovalchuk A., Komisarenko Ya., Dzhulai A. (2020). Prybutok ta rentabelnist yak determinanty rozvytku pidprijemstva [Profit and profitability as determinants of enterprise development]. *Modern Economics*. no. 21. pp. 37–44.
6. Determination of the object of taxation by corporate income tax. *Central Interregional Department of the State Tax Service for Work with Large Taxpayers*. Available at: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-514792.html> (accessed October 5, 2024).

7. Mayboroda O., Sukrusheva G., Kulish E. (2017) Teoretychna sutnist katehorii "prybutok pidpriemstva" [Theoretical essence of the category "profit of the enterprise"]. *Economy and Society*, vol. 10, pp. 310–313.

8. Section III. Corporate income tax. Available at: <https://tax.gov.ua/nk/spisok3/> (accessed October 5, 2024).

9. Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI: as of October 1, 2014. (2024). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (accessed October 5, 2024).

10. National Accounting Regulation (Standard) 1 "General Requirements for Financial Reporting": Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.02.2013 No. 73. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z036-13> (accessed October 5, 2024).

Gutsul Anatoliy

Odesa National Economic University

CONCEPT AND ESSENCE OF PROFIT AS AN OBJECT OF TAXATION

The article examines the concept of profit as an object of taxation, with an emphasis on its economic and fiscal essence. The author analyzes various approaches to the interpretation of profit in modern scientific literature and legal acts, including its accounting and tax definitions. V. Okrenets proposes to consider profit as a comprehensive financial indicator reflecting the results of an enterprise's activities, as well as an information tool for making managerial decisions. O. Podolianchuk focuses on the problems of distinguishing between accounting and tax profit, pointing out the need to adjust financial indicators for taxation in accordance with tax legislation. Levchenko and Novoselova emphasize the role of profit in the economy, focusing on its dual meaning - economic and fiscal, as well as its impact on the financial stability of enterprises. Mulyk and Steblovsky add to this discussion the importance of adequate reflection of profit in financial statements, taking into account accounting standards and tax legislation requirements. O. Vovk and other researchers emphasize the need for in-depth analysis of the profit structure to make effective management decisions and reduce tax risks. The article also discusses aspects of harmonization of approaches to profit calculation in international practice. The authors note that there is a need to improve the methods of accounting and taxation of profits in Ukraine in order to reduce the tax burden on enterprises and prevent the risks of double taxation and transfer pricing. The scientific discussion particularly emphasizes the problem of double treatment of profits, which can lead to different results in financial and tax reporting. The absence of uniform standards that would take into account the specifics of both approaches complicates tax planning and increases the risk of tax disputes. The author of the article also formulates his own definition of profit as an object of taxation, emphasizing the need to integrate the economic content of transactions with the requirements of tax legislation. Profit is defined as the financial result of an enterprise's activities adjusted for tax differences in accordance with regulatory requirements, with a view to ensuring a balance between taxation fairness and economic efficiency. The author proposes approaches to harmonization of accounting and tax accounting, which would ensure transparency of financial statements, fair calculation of tax liabilities and contribute to the efficiency of the tax system. In conclusion, the article offers recommendations for improving the tax system of Ukraine aimed at reducing tax risks and stimulating business development.

Keywords: profit, taxation, tax base, transfer pricing, double taxation, tax policy, calculation methods.

JEL classification: H21, H25, H32